

сферу в її концептуально-понятійному вираженні, а правовий міф включається в систему правового інструментарія в якості важливішого і необхідного правового поняття.

Джолос С. В.

*Черкаський факультет Національного університету «Одеська юридична академія», старший викладач кафедри загально-правових дисциплін,
кандидат юридичних наук*

АКТУАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО ВЧЕННЯ Т. ГОББСА В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

В умовах невисокої ефективності розбудови Української держави на ліберально-демократичних засадах, цілком природним видається звернення до основ етатистсько-легістського вчення видатного мислителя Т. Гоббса (1588-1679), яким було обгрунтовано видатний потенціал сильної держави у контексті забезпечення добробуту і благоденства.

Т. Гоббс вважав, що в основі пізнання політико-правових явищ лежить виявлення природи людини (Гоббс Т. Избранные произведения: в 2 т. – М.: Мысль, 1964. – Т. 1. – С. 59), яка, на думку мислителя, характеризується пристрасністю, егоїзмом, боягузтвом, жадібністю, властолубством, бажанням шкодити іншим людям тощо (Прозорова Н. С. Гоббс // Юридична енциклопедія: в 6 т. – К.: Українська енциклопедія, 1998. – Т. 1. – С. 600).

На думку Т. Гоббса, «право всіх на все», властиве «природному» стану, спричиняє «війну всіх проти всіх» внаслідок безкінечних сутичок приватних інтересів. Тому люди укладають суспільний договір, яким утворюють суспільство і державу, що здатна змусити людей до суспільно-корисної поведінки шляхом поглинення їхніх прав і абсолютної свободи та забезпечення їх безпеки і вираження їх волі. Держава перебирає загальну свободу та обмежує можливості дії підданих. Тож, людське щастя залежить від держави-Левіафана, яка повинна бути сильною і непереможною, а її влада – незмінною, абсолютною і неподільною (Кухта Б. Левіафан // Політична наука. Словник: категорії, поняття і терміни. – Львів: Кальварія, 2003. – С. 218). Вказане кореспондується із тим фактом, що усіма благами, якими володіє людина, вона зобов'язана державі, оскільки за відсутності державного захисту (армія; поліція і законодавство) людина ризикує бути знищеною зовнішніми (загарбники) чи внутрішніми (злочинці) ворогами.

Т. Гоббс розумів суспільний договір не стільки як історичну подію, скільки як «логічний прийом» (Крестовская Н. Н., Цвиркун А. Ф. История учений о государстве и праве: Курс лекций. – Харьков: Одиссей, 2007. – С. 133), триваючі відносини, що відображають сутність державно-правового буття.

За вченням Т. Гоббса, держава й абсолютна влада виникають в результаті добровільної згоди людей на передачу «права на все» одній особі.

Така угода укладається людьми між собою, а не між підданими та сувереном. Тож, останній не зв'язаний волею підвладних, які т. ч. не мають права на непокору (Мамут Л. С. Элитизм и анархизм как типы политического сознания (домарксистский период). – М.: Наука, 1989. – С. 138-140).

На думку Т. Гоббса, люди мають бути усунені від управління державою також і внаслідок відсутності у них знань щодо того, що сприяє благому держави (Мамут Л. С. Указ. соч. – С. 166-167), що спростовує цінність демократії, оскільки політико-правова сфера не терпить дилетантизму.

Т. Гоббс засуджує хаос двовладдя, загрозу існування декількох партій (Гоббс Т. Избранные произведения. – Т. 1. – С. 378-279), небезпеку поділу влад, адже «розділені влади взаємно знищують одна одну» (Гоббс Т. Избранные произведения: в 2 т. – М.: Мысль, 1964. – Т. 2. – С. 339). При цьому, достатньо згадати, що утворення кількох владних центрів у сучасній Т. Гоббсу Англії призвело до Громадянської війни середини XVII ст., а в Незалежній Україні – до безладу «Війни двох Вікторів».

Т. Гоббс, виходячи з того, що від держави залежить добробут, життя та щастя громадян (Мамут Л. С. Указ. соч. – С. 163), стверджує, що одним з найбільших можливих зол є недостатність абсолютної влади, що послаблює державу і сприяє її розпаду (Гоббс Т. Избранные произведения. – Т. 2. – С. 334).

За Т. Гоббсом, держава не зв'язана законами: будь-який закон є державним, тож якби держава була до чогось зобов'язана законами, вона була би зобов'язана сама перед собою (Гоббс Т. Избранные произведения. – Т. 1. – С. 350-351).

Т. Гоббс розцінює право як засіб, що дає змогу суверену робити добро підданам (Мамут Л. С. Указ. соч. – С. 165), при цьому, усе, що не підкріплено «мечем держави», є лише «стрясанням повітря» (Гоббс Т. Избранные произведения. – Т. 2. – С. 200), а «правова сила закону полягає лише у тому, що він є наказом суверена» (Нерсесянц В. С. Философия права: Учебник для вузов. – 2-е изд. – М.: Норма, 2006. – С. 569).

З позицією Т. Гоббса щодо права не можна погодитися, оскільки належність державі права на легітимний примус означає, що саме вона є головним джерелом права (породжує правові норми, захищені державним примусом) та саме вона карає порушників закону. Тож, була би дивною ситуація «державного мазохізму», за якої держава карала б сама себе за порушення своїх же законів.

При цьому, Т. Гоббс передбачав, що його вчення може викликати неоднозначну реакцію, тому вказував, що навіть тиранічна влада краща за анархію, деградацію суспільства, війну всіх проти всіх, хаос і беззаконня (История политических и правовых учений: Учебник для вузов / Под общ. ред. проф. В. С. Нерсесянца. – 4-е изд. – М.: Норма, 2006. – С. 328).

На підсумок, варто зазначити, що вчення Т. Гоббса не втратило своєї актуальності і понині, оскільки воно ґрунтується на глибокому розу-

мінні мислителем незмінної природи речей – феномену держави, права та людини.

Отже, особливо перспективними у контексті оптимізації державно-правового буття сучасної України є ідеї Т. Гоббса про: а) необхідність врахування людської природи при державно-правовому будівництві; б) заперечення штучно аксіоматизованого нині уявлення про демократію як про панацею (внаслідок невідповідності пересічної людини до управління державою); в) прогресивну місію держави як визначного інституту, що забезпечує мир, безпеку, порядок і добробут; г) залежність щастя людини від держави; ґ) необхідність значного втручання держави у життя суспільства, яке неспроможне до самостійної регуляції; д) необхідність існування сильної влади, що підтверджується історією і багатьма дослідженнями, якими обґрунтовано позитивну роль стабілізаційного авторитарного режиму, особливо у кризових умовах; е) право як владне веління держави, загальнообов'язковість якого впливає з можливості застосування державного примусу за порушення нормативних приписів, що вказує на первинність держави щодо права і необхідність домінування імперативного методу; є) те, що навіть тиранія краще, ніж хаос та анархія та ін.

Середа О. В.

Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн, кандидат юридичних наук

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СУДУ ПРИСЯЖНИХ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ДЕРЖАВНОГО БУДІВНИЦТВА В УКРАЇНІ

В Україні триває реформування судової системи та вдосконалення форм кримінального судочинства. Метою цього процесу є забезпечення права громадян на судовий захист, справедливий і неупереджений розгляд справ. Її досягнення залежить від реалізації конституційного принципу безпосередньої участі народу у здійсненні правосуддя через присяжних, участь яких забезпечить ефективну організацію суду та постановлення об'єктивного і неупередженого вироку.

Важливим кроком на шляху забезпечення участі народу у здійсненні правосуддя стало прийняття Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України». Вони визначають правові основи діяльності суду присяжних в Україні: статус присяжних, підсудність, порядок кримінального провадження за їх участі.

Відповідно до п. 6 ст. 11 Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України» присяжним є громадянин України, який